

Proverbium :

*Loqui, quod in solum venit,
explanavit*

L. Mercelin.

1835 I sem.

sem. I 1835

Ambigenti mihi, quidnam argu-
 mentum hujus descriptionis eligerem, in-
 cidit manibus opus duumvirorum Wal-
 fii atque Buttmanni, quod illi junctis
 viribus concinnaverunt, museum antiqui-
 tatis, multifaria doctrina insigni opus.
 Cujus ad primi voluminis calcem ad-
 jectae sunt quaestiones philologicae tales,
 quibus vel mediscriter, vel omnino non
 est responsum. Quae quum animadver-
 tissem, non parum me iisdem adjutum
 fore, exislimabam. Sed quae priores se-
 quuntur, tantam doctrinae copiam, tan-
 tumque judicii acumen exquirunt, quan-
 ta mihi deesse facile senseram. Diutius
 autem atque accuratius inquirens argu-
 mentum inveni, quod et meas Lironi vi-
 res non superare visum est, neque iustas
 hujus commentationis limites excedere.
 Leguntur nempe p. 380. haec: *Wahrscheinlich ist der
 Aufsatz auf den Anfang des 18ten Jahrhunderts zu setzen, nicht
 auf den Anfang des 17ten, wie man aus dem Inhalt
 des Aufsatzes sieht, und aus dem Umstande, dass der Verfasser
 sich auf die Zeit des 18ten Jahrhunderts bezieht, und nicht auf
 die Zeit des 17ten Jahrhunderts.* Ita-
 que lubens animum applicui, sensum, qui
 his verbis lateat, indagando, quia in re non
 praeterire me debere virorum cl. interpreta-
 tiones ratus, priusquam meam qualem-

cumque sententiam aperiam, eorum
verba exhibere atque eligere, quam
tum fieri potuit, conatus sum. Quod
si non omnium Ciceronis interpretum
de hoc loco sententias indicavi, sed vel
eorum, qui claritudine nominis insigni
ti sunt, lectio meae exilitatem excusa
tam velim. Nam vero, antequam ipsum
argumentum aggressus ero, liceat nonnul
la praefari de proverbii Latinis, ne in
medias res lectorem rapere videamur.

Sicuti cantilenae populares, non scriptae
eadem, sed ore hominum quam ma
xime celebratae, praefatos prima atque
rudia elementa praefunt haberi, simili
jure in proverbii philosophicae incun
tula calare non absolum est iudicium.
Sunt enim proverbialia tanquam praecipua
philosophicae popularis, qualis menti hu
manae, licet eadem rudis sit, neque ulla
eruditione exulta, innata esse solet. Nam
idem fere utriusque est finis atque ratio,
alteri meditatione atque iudicio inlaga
re rerum naturam causasque scrutari,
alteri, quae ordo rerum aeternus, vel
experientia, veri abscissa, nota est certa

120
probaverit, usui quotidiano atque loque
dae accommodare. Quod quum de omni
bus omnium populorum linguis valeat,
quique philosophica praecipua penitus co
gnoscere velit, proverbiorum cognitionem
non debeat negligere, tum ad Romano
rum philosophiam hoc imprimis spectat.
Nam quae philosophica Romanorum
opera hodie supersunt, vix eadem Roma
na dici possunt, quum omnis huius po
puli doctrina tantopere ad Graecorum
exemplar conformata sit atque instituta,
ut e fucata ejus veste, genuina Romani
ingenii vestigia vix possint cognosci.

Tu ispe sane Romae philosophos, antequam
Graeci innotescere et in animas vim exerce
re coeperunt, neminem fugit, tamen illi
vel scripta nulla consinnaverunt, vel si
quae reliquerint, temporum decursu
interciderunt. Igitur, si quis antiquae
Romanorum et indigenae philosophiae
cognitionem sibi comparare valuerit, jam
illa insignis jaclura danda erit; com
pensanda tamen quodammodo proverbio
rum veterum perscrutatione. Quo
rum et si non exigua pars conservata
in mimis, aut Satyris Lucilii et Varronis,
quas diuersitas tugemus, ad nostram co-

criticam non pervenit, multa tamen
temporum invidiam effugerunt, quae
manam originem praese ferunt. Neque
elapsum v. d. et nostro aevio, et prioribus,
qui colligendis proverbis atque explican-
dis operam suam navarunt. Tamen hi
vel indigestam malam coacervarunt,
nulla critica adhibita arte, uti fecit
Erasmus Roterodamus in Adagis, in-
qui ceterum ab singularem diligentiam
libro, vel in contrarium deliquerunt ita,
ut nimis angustis finibus delectum in-
scriberent. Illi quum et phraseo atque di-
cendi genera paulo obsoletiora Platin
proverbis accenserent, hi vero dum nimis
anxiose antiqua tantum atque pro-
bata vellent recipere. Inter recentiores
jival nominasse Carolum Zell (Trinastri-
tan. 1712.) et Godofredum Lenz (Homburg
S. 1712. lat. 1712. Numburg 1712.) qui
tamen antecessorum opus non multum
produxerunt. Id autem inde factum esse
paulo, quod originem proverbiorum atque
usum Linguae, qualis tunc fuerat non re-
spicerunt, neque igitur sua tam incomp-
tationem exhibere poterant. Itaque
non mirum accidit, quod proverbium
illud, cuius explanationem nos elaboras

121
esse professi sumus, a viris illis tanquam
singularis quaestio proponeretur, quippe
qui perspicuum haberent, de sensu ejus aliquid
origine rem vix tentatam esse, nondum ab-
solutam. Cujus rei causa non diu potest
inquiri. Nam aut praeteritis hoc prover-
bium viros doctos, aut scientes illud omi-
serunt, visque inter proverbia habuerunt,
quum neque forma neque sententia ad
eorum speciem aspiraret, vel, quod tamen
dico crediderim, desperarunt de proba-
juraque ejus explanatione. Tamen
non desuisse, qui variis viribus varioque
eventu idem interpretari conabantur, pa-
tebit ex illis, quae statim disputabimus.
Quoniam numero et nos accessisse non
arrogantiae tribui velim, sed in re im-
perfecta cuiusquam legerem adiacere
licet etiam est, praesertim ubi quis dis-
tis verbis ad hoc munus provocaverit.

Primus, qui de hoc proverbio accuratius
exposuit, fuit Paulus Manutius Commenta-
rio in Ciceronis epistolas. 26, lib. 9. p. 46. Habet
enim haec: „Ibi loquor, quod in solum, ut
dicitur) hoc proverbium, quod in solum venit
vel, quodcumque in solum venit, quidlibet signi-
ficat, et quidquid occurrit, quidquid casus fert:
non pro saliane aut pro recta voluntate,
sed temere, casu, fortuito. ductum fortasse

a frugibus, quae sementi non respondent, sed Haec manifestius. In qua viri sententia
enascantur inutilia quaedam interdum, et omnes fere post eum Ciceronis interpretes
que in solum veniunt, praeter expectationem acquieverunt. Lectiones, quas alii alias
agricolae. Hinc illud lib. 1. de nat. deor. Clauterij probaverunt, non facient ad sententiam
ad omnia atomorum regno et licentia: hinc inmutandam. Moserius ad lib. 1. c. 23 de nat.
quodcumque in solum venit, ut dicitur, efflu deor. praefert Heindorfii conjecturam, qua
gis atque effluis. Pro, temere, et arbitrata pro effluis legatur effluis, tanquam adpi-
ne tuo effluis atque effluis omnia. Verum me convenientem explanationi huius. Nec
aliquanto magis vim ac sententiam huius enim: in solum i. e. in humum, quodcumque
proverbii declarat, et (ut arbitrator) comprobat ante pedes nobis occurrit. Tamen nos, cur
opinionem nostram Varro apud Nonium, vulgata lectio sit restituenda, doceamus
in Salvia, Vae victis, nisi quovis: in qua postea.
scripsit haec: Libet me epigrammata fa-
cere: et quoniam omnia non memini,
quod in solum mihi venerit, ponam. Repe-
rimus et alia duo apud Nonium exempla
sed ab ipso sic obscurata, ut ea nemo adhuc
potuerit agnoscere. nam, quod erat, In solum
venit, In solum, unico verbo, fecit, et inter-
pretatus est, In solum: cum verbum venit,
veteris cum proverbii admonere debuerit.
Exempla videamus. Afranius Crispine:
Orbitatem precluti tuae malam melui:
Quod in solum non venit caeco ac dementi:
i. e. quod temere non occidat homini caeco
ac dementi. Idem Virgine: ne venies, quod
nunc agitur, in solum. Sic enim interpungo,
non, ut Lucius emendator: Agitur in solum
est autem sententia: ne temere succedens
id, quod nunc agitur."

122
Petrus Victorius, aequalis fere Manutius
ad eundem Ciceronis locum hanc sententiam
tulit: Locus obscurus, et multis suspectus:
veterioribus omnibus exemplaribus cum
vulgata lectione convenit: verbum tantum
aliquid non habent antiqua, quae neque
nos recipimus. Ut sit, alii alii modis eum
corrigere volunt, locum hunc magis depur-
varunt. Quidam pro solum, solatium rege-
runt, conjectura ducti, et ea inani et fal-
sa: utinam autem hanc certa esset sen-
tentia, quam verba sunt vitiosa: pro-
bium enim est, sed rarum admodum, quod
de causa parum perspicitur, unde dictum est,
a Cicerone Tamen lib. 1. de nat. deor. iterum asser-
tum est. Nos nihil aliud possumus: tan-
tum non temere evolvendam esse hanc recep-
tam cum antiqua convenientem lectionem,
admonemus, locumque alium indicavimus,

quo Cicero hoc eodem proverbio usus est. Quod autem idem genus pro genitum emendare voluerunt, a fide etiam in hac antiquorum codicum discessere."

Adrianus Turnebus *Adversarij*. lib. 18, c. 2: "In ultima Ciceronis ad Paulum lib. 9. fam. epistola scribitur: ibi Laqueum, quod in solum, ut dicitur. eo de loco siquid existimamus, non video cur fraudi nobis esse debeas, nostrum ostendere sententiam, etiam si improbanda videatur. qui enim studio iuvandi aliquid precipiant, etiam si quod volunt minus assequuntur: tamen vel ipsa voluntate laudandi sunt. Ego quae dicam certa et vera non praestabo. sed quid mihi videatur proferam, ut enim ea clementi nobis esse videntur, quae postquam comprehendimus, velut quae vel tangimus vel conimus, sic cum omnia prope ferat solum, id solum esse existimamus, quod in eo videmus, et omnia, quae sunt in verum natura, eo festinari putamus. Proinde quod in solum, valet, quicquid est, quicquid id accidit, quicquid evenit."

Inter recentiores, quod sciam, unus, F. H. Keuxirek, in libro suo de fabula Latina Romanorum. p. 184. §. ad Afranii fragmentum novam explicationem exhibet. Allatis enim et Mercati ad Nonium vestis et Manutii atque Turnebi in brevior tractatibus, ipse sic pergit: "Mibi nec haec neque omnino, quae vel Manutius vel

123
Turnebus protulerunt, satis apta videntur. Ortum esse verborum proverbium inde, quod in animo cogitationes, ubi solum, i. e. in terrae superficie, plantae nascuntur. Itaque in solum (quasi sc. cogitativo) venire idem fere esse putato, quod in mentem venire; et venit mihi aliquid in solum interpretor: venit mihi aliquid rei in mentem, incido in aliquam rem vel in suspicionem aliquid rei, animadverto aliquid. Apud Afranium igitur quod in solum venit caeco ac dementi tibi significare existimo quod caeco ac dementi non animadvertisti, quod tibi caeco ac dementi non scilicet; et ne venires, quod nunc agitur, in solum ne animadvertere vel id, ne incideres in suspicionem eius, quod nunc agitur. ad Varronis et ill. Tullii locos interpretandos, accommodata est loquendi formula in mentem venire, vel occurrere." De qua v. d. sententia, et si non sit absurda, nos tamen, tanquam de nimis subtili in proverbio, simplicitatis dicto, consentire dubitamus. Dolendum sane est G. d. Hermannum, qui diurn. Ciberas. Lippensb. a. 1893. in Nov. n. 276-279 super libro congruam instituit, fragmenti illius Afranii omnino mentionem non habuisse, neque tamen mirandum, quod ille criticas atque metricas praesertim emendationes respexerit.

Quum jam in eo finis ut nostram quae
cunctaque sententiam indicemus, moni-
tum volumus, in proverbis, quum sint ple-
numque obsoletae linguae reliquiae, pra-
estim verborum singulorum vim atque origi-
nem probe perspicere debere. Propria autem
atque genuina verbi alicujus potestas
indagetur maxime etymologicae rationis
ope. Hanc itaque viam etiam nos sequen-
dam statuerimus, adducti nobilitate, quam
in Nizolii Lexico Ciceroniano (c. nunc. A. Scat.
T. III. p. 177.) legimus. Est enim ibidem hoc:
Videlur (sc. proverbium) autem a figulis sum-
ptum, qui quicquid in salum suum et rotam
venit, fingunt. Quod unde sumerit v. d. me
praeferre fateor; in Lexico salkem J. V. Jol-
nihil deprehenditur, quo colligeret licet, illud
in arte figlina usum fuisse. Fatebantur for-
tasse illi scholia antiqua, quae nobis non
innotuerunt, vel, propria verbi soli notatione
atque origine perspecta, hanc deductionem
est divinalus. Sed, utut haec fuit, ad eam
Doederlini, viri de etymologia linguae Lati-
nae egregie meriti, apud. Leguntur illi:
(Quoniam. H. I. p. 175.) „Man nimant gramofelis an,
vup solum nupringlis jiden gramofelis an,
vru nup kato 350 xpp aug an tordotan bixisun,
Terr. ad Cen. v. 199. Unicaque rei, quod subjacet,
solum est ei, cui subjacet; nup ad III, III solum di-
citur omne id, quod aliquid subjacet. Whua v.
min abor griling, mupspamilis in mupsp, up
solum non salire, stant, p. mup sp. in mup
lupum. Quod v. d. ex vato contigisse, perspici-

124
habet, qui in libro ejus, quae sequuntur,
perlegerit. Buttmannus quoque Lexilogo
p. II. p. 163. verba „Jolea“ et „Jolum“ comparare
statuit cum graeco σπῆλας, atque derivare
conatus est utrumque a graeco σπῆλας vel
ἐπῆλας, quod proprie significat calcare, pedibus
quater. Cf. libri ejusdem. T. II. p. 141-159. Secundum
haec, v. ad. verba solum est igitur locus, qui
calceatur, vel in quo salient. Quis est autem
figulus strato pavimento, in quo lutum atque
argillam pedibus naviter perculcet, ut rotas
imponatur, quis est, qui nesciat. Ob hanc ita-
que causam in Lic. de nat. deor. l. I. c. 24. praefe-
rendam censemus lectionem: effingis. Il-
to enim ad artem figlinam respicere jube-
mur, quum ipsum verbum huius rei sit propi-
um, quod ex etymologia, quae ante oculos est,
possumus intelligere. Cohaeret sane solum
cum verbo: solidus, quod Conradus Schneider (Lut.
Gr. H. p. 400) et J. F. Grotesend (Lut. Graec. H. II.
p. 208) derivaverunt a vocabulo linguae oscae:
sollus. Hanc ob rem reprehenduntur a Doe-
destino, qui Latine reputare debebat, omni-
artes Romanis a vicinis populis, maxime ab
Etruscis traditas fuisse, inter quas artem
quoque figlinam esse censendam, in qua Etrusci
excelluerunt, hodie testes sunt vasa illa per
annum Italiam effusa, quae proprie hoc
nomine appellantur. Itaque proverbium illud
ob ipsum soli vocabulum antiquitati Roma-
nae vindicare non dubitamus. Nam

12
ingeniosa
explicatio, et
quod situm, nova.

auti figulus Etruscus, captivus fortasse,
nunc servus, Romanis adstantibus, ut
arte ejus induerentur, summa incuria tu-
tum pedibus quosum usui adaptabat, sic
illi, qui neque quid agat, neque quid dicat,
attenderit, ut eum in deridiculum verberent,
arguebant loqui, quod in solum venit. Itaque
quem de sensu proverbii nobis conveniunt cum
plerisque interpretum, tamen originalionem
quam illi nullam attulerunt, necessariam
hanc, nos adhibendam esse putavimus.

